

Taryhda ýakylyp-ýok edilen kitaphanalar

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Taryhda ýakylyp-ýok edilen kitaphanalar TARYHDA ÝAKYLYP-ÝOK EDILEN KITAPHANALAR

1. B.e.öñ 330-njy ýylda Persepol kitaphanasynyň ýakylmagy. (Makedon imperatory Aleksandr Makedonskini hemmeler ylma üns beren hökümdar hökmünde tanaýar. Emma ol Pers imperiýasynyň paýtagty Persepolda merkezi kitaphananyň külünü göge sowrupdyr.

2. B.e.öñ 212-nji ýylda Hytaýyň mifiki baş hökümdaryndan biri Sin Şihuandi Hytaýa degişli ähli kitaplarynyň ýakylmagyny buýrupdyr. Emma käbir golýazmalary daglaryň gowaklarynda gizläp ýetişipdirler. Wang Tao-Şih atly bir tao ruhanysy 100 ýyldan soñ käbir gowaklarda birnäçe kitaplaryň üstünden barypdyr.

3. B.e.öñ 75-nji ýylda «Apollon» sektasynyň ruhanylary tarapyndan Sibill ýazgylarynyň ýok edilmegi. Rimde reaksiyoner «Apollon» sektasynyň ruhanylarynyň ýakan ody Sibill ýazgylarynyň külünü asmana sowrupdyr.

4. Dünýäniň iñ uly kitaphanalaryndan biridigi aýdylýan Aleksandriýa kitaphanasynyň ýkylyşy tapgyrma-tapgyr bolup geçipdir. Kitaphana birnäçe ýyllaryň dowamynda her dürli howphatarlara duçar bolupdyr. Kitaphananyň birinji gezek b.e.öñ

48-nji ýylda çykan graždanlyk urşunda ýanandygy rowaýat edilýär. Emma şol ýangyndan soňam kitaphananyň ulanylandygy hakda çeşmeler bar.

Kitaphana iň uly zarbany uran fanatic ruhanylar 490-njy ýylda Aleksandriýa kitaphanasyny ikinji gezek ýakypdyrlar.

5. 738-nji ýylda Wizantiýanyň kitaphanalarynyň ýakylmagy. İsoryalı Leon wizantiýa kitaphanalarynda 300 müň kitaby oda berdiripdir.

6. 789-njy ýylda Torur, Nant, Toledo kitaphanalarynyň ýakylmagy.

7. IX asyryň başlarynda apbasylar tarapyndan Bagdatda gurulan Beýtul-Hikmet («Ylymlar öyi», «Ylym-bilim ojagy») zamanasynyň az sanly iň möhüm ylym-bilim we medeniýet merkezleriniň biri bolupdyr. Dünýäniň çar künjünden akyldarlaryň üýsen merkezinde grek, pars, latyn, hindi dillerindäki eserler arap diline terjime edilip, şol dillerde ýazylan eserler çuňñur öwrenilipdir. Yslam düşünjesiniň we ylym-biliminiň altyn eýýamynyň başyny çeken merkez mongol basybalyjylary tarapyndan ýer bilen bilen ýegsan eýleýär. Öwezini dolup bolmajak bu uly ýitgi yslam medeniýetini tümlüge gapgaran iň esasy faktorlardan biridir.

8. XIII asyrda Çingiz hanyň basyp alan Ürgenç, Merw ýaly türkmen şäherlerinde, mongol basybalyjylarynyň aýak astyna düşen başga-da birnäçe şäherde kitaphanalar oda berlipdir. Soňra onuň ýerine geçen Hulagu han Alamut galasynyň kitaphanasyny, ondan soñ Bagdatda yüz müňlerce golýazma kitaplary ýakdyrypdyr.

9. XII asyryň ahyrynda Stambuly basyp alan ýewropaly haçparazlar Konstantinopoly talanlarynda, kitaphanalary-da oda beripdirler.

10. Hindistanyň demirgazyk-günbataryndaky Balandı buddist mekdebi djñe bir buddizm dininiň taglymatlaryny öwretmek bilen çäklenmän, ylmyň dürlü ugurlary boýunça meşgullanýan

akyldarlara-da gapysyny giňden açypdyr. 1193-nji ýylda asly türk(men) Bagtyýar Halaçly tarapyndan hüjüme uçran merkez sözüň doly manysynda wagşyýalygy başdan geçiripdir. Akyldarlar dirilige oda atylypdyr, golýazma eserleriň tüssemesinden emele gelen gara duman birnäçe aýlap jülgäniň üstünden aýrylman durupdyr. Bu çözüsdan soñ Hindistan simýa, anatomiýa, matematika, astronomiya ýaly ylymlardaky ähli çeşmelerini we akyldarlaryny ýitirip, tümlük eýýamyna girýär. Hindistanyň buddist medeniýeti doly ýiteňkirleýär.

11. XIV asyrda Orta asyr Ýewropasynda sholastiki düşunjäniň gysajyndaky katolik buthanasy öz garaýsyna, buthananyň dogmatiki maglumatlaryna gabat gelmeýän müňlerçe kitaby we bu kitaplary ýazanlaryň aýatda dirilerini ele salyp, kitaplary bilen bile ýakyp ýok edipdir.

12. XV asyrda baý Orta Amerika medeniýetinjň iň möhüm maýýa we ink golýazmalaryny özünde saklaýan Yukatan 1562-njj ýylda Amerikanyň açylmagyndan soñ gözüne gan öýen ispan kolonizatorlary tarapyndan basylyp alynýar. Ispan basybalyjylarynhň fanatik ruhanysy ýepiskop Diego de Landa şeýtan ýalan-ýaşryk habarlarynyň ýazylandygyny aýdyp negözel golýazmalary oda berdirýär. Şeýlelikde müňlerçe ýyllyk Orta Amerika siwilizasiýasynadan biziň günlerimize çenli onçakly zat galmandyr.

13. XV asyrda ispan inkwizisiýasynyň ýakan Arap Andalus kitaphanasında deňi-taýy tapylmajak negözel eserleriň ýoguna ýanyllypdyr.

14. 1831-nji ýylda işläp başlan ABŞ-nyň Alabama ştatynyň uniwersiteti gysga wagtda ýurduň iň esasy ylym-bilim merkezine öwrülýär. Graždanlyk urşy başlanda uniwersitetiň kitaphanası ýurduň iň baý kitap kolleksiýasy eken. Emma gynansak-da, kitaphana graždanlyk urşunda ot alýär. Ýangyndan halas edilen ýeke-täk kitap 1853-nji ýylda iňlis diline terjime edilen Gurhandyr.

15. Birinji jahan urşunyň yzysüre Berlinde açylan Jynsy barlaglar instituty dünýä boýunça birinji belgili ylym ojagyna öwrülyär. Hususanam LGBT-ler boýunça geçirýän barlaglary bilen ünsi çeken institut 1933-nji ýylда nasistleriň häkimiýet başyna gelmegini bilen hüjüme uçraýar. Akademikler tussag astyna alynyp, institutyň jaýy we arhiwler otlanýar.

16. 1930-njy ýyllarda Şri-Lankada gurlan Jafna halk kitaphanası az wagtyň içinde Aziýa yklymynyň iñ uly bilim merkezine öwrülipdir. Palma ýapraklaryna ýazylan müňlerçe antik ýazgyny saklaýan kitaphana ýurda segseninji ýyllarda zarba uran tolgunşyklardan we çaknyşyklardan nesibini alýar. Köp sanly gymmatly eserler ýok bolýar.

17. 2011-nji ýylда häzirkizaman Müsüriň iñ esasy arhiwlerinden Müsür institutynda (beýleki ady «Bilim ybadathanasy») «Arap bahary» wagtynda ýuze çykan tolgunşyklaryň birinde zyňylan därili çüýşeden ot alyp ýanýar. Iñ gadymysy XV asyra degişli eserleriň az sanly bölegi halas edilip ýetişilýär.

Adnan GÜLLI. Taryhy makalalar